

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט גבוה לצדק

בג"ץ 5164/20

לפני: כבוד השופט י' עמית
כבוד השופטת ע' ברון
כבוד השופט ד' מינץ

העותר: עו"ד יהונתן רבינוביץ

נגד

המשיבים: 1. שרות בתי הסוהר
2. היועץ המשפטי לממשלה

עתירה למתן צו על תנאי

תאריך הישיבה: כ"ד בחשוון התשפ"א (11.11.2020)

בשם העותר: בעצמו

בשם המשיבים: עו"ד תהילה רוט

פסק-דין

השופט ד' מינץ:

לפנינו עתירה המכוונת כלפי התנהלות משיב 1, שירות בתי הסוהר (להלן: המשיב) המונעת, על פי הנטען, מעצורים קטינים את האפשרות לקבל לידם מסמכים שונים הנוגעים להליך המשפטי הפלילי המתנהל בעניינם. על פי הנטען, התנהלות זו נובעת מהנחיה שהוציא המשיב והיא גוררת פגיעה חמורה בזכויות הקטינים להליך הוגן וביכולתם להתגונן בהליכי משפט.

הרקע לעתירה

1. בעתירתו מתאר העותר, עורך-דין המשמש כסנגור, תופעה כללית במסגרתה עצורים קטינים אינם זוכים לאפשרות לקבל לידיהם מסמכים משפטיים הנוגעים להליכים פליליים המתנהלים נגדם, לרבות פרוטוקולים של דיונים, כתב האישום, בקשות מעצר וכיו"ב. המשיב אף אישר במענה לפניית העותר, כי על פי הנוהג הקיים, קטינים המוחזקים במעצר אינם רשאים להחזיק ברשותם את המסמכים אך ניתן להם לעיין בהם בחדר מבודד בבית המשפט או במתקן הכליאה. לטענת העותר, התנהלות זו סותרת את כללי הצדק הטבעי ואת זכויותיו הבסיסיות של נאשם בכל גיל לעיין במסמכים מסוג זה. בנוסף לכך, היא סותרת מספר הוראות חוק אשר מעגנות את זכויותיו של כל בעל דין בהליך הפלילי, הוראות שאינן מבחינות בין קטינים ובגירים. בהיעדר הבחנה עניינית בין קטינים לבגירים בעניין זה, התנהלות המשיב לא רק שעומדת בסתירה להוראות החוק, אלא גם מהווה פגיעה חוקתית בזכות הקטינים לשוויון. לטענת העותר, גם אם היה מקום להגביל את זכות העיון של קטינים במקרים חריגים, לא נכון לעשות כן באופן גורף תוך פגיעה חמורה בזכויות הקטינים. התנהלות זו של המשיב אף חוטאת לכללי המנהל התקין, שכן ה"נוהג" על פיו פועל המשיב אינו מעוגן כנדרש בפקודת נציבות שירות בתי הסוהר, ולא אושר על ידי בעל הסמכות הרלוונטית.

2. בתגובתם לעתירה טענו המשיבים כי דין העתירה להידחות על הסף בשל אי צירופו של צד רלוונטי אשר בשמו מבקש העותר לכאורה את הסעד שבעתירה, וכן מחמת קיומו של סעד חלופי בדמות הגשת עתירת אסיר לבית המשפט המחוזי. דין העתירה להידחות גם לגופה, בהיעדר עילה שיפוטית למתן הסעד המבוקש. מדיניות המשיב העומדת על הפרק היא מדיניות ראויה וסבירה המופעלת על פי סמכותו ועל פי הוראות הדין ותכליתו, מתוך מטרה לשמור על שלומו הגופני והנפשי של הקטין ועל בטחונו.

3. המשיבים הדגישו כי לצד הוראות חוק המחייבות המצאת מסמכים משפטיים לבעלי הדין, ובפרט לנאשם אשר מתנהל נגדו הליך פלילי, ניתן משקל משמעותי בהוראות הדין לצורך בהגנה על קטינים גם במסגרת ניהול הליכים משפטיים פליליים נגדם. בנוסף על האמור, דברי חקיקה רבים הנוגעים למאסר ומעצר של קטינים מטילים חובה מוגברת לשמירה על שלומם הגופני והנפשי, תוך שהם מטילים על המשיב חובה לפעול למניעת אלימות, פגיעה והתעללות בהם מצד קטינים אחרים. מסמכים משפטיים עלולים לכלול מידע רחב היקף על אודות העבירות המיוחסות לקטין, מצבו האישי, הנפשי, הבריאותי, הסוציאלי והכלכלי שלו ושל משפחתו, והחזקת הקטין במסמכים כאלה בתא המעצר בו הוא שוהה, עשויה לפגוע בפרטיותו ולחשוף אותו לסכנה ממשית ולפגיעה בשלומו. לאור זאת, הפרקטיקה הנוהגת היא שהקטין רשאי לעיין בכל המסמכים

המשפטיים הנוגעים להליך המתנהל נגדו במקום שבו מתאפשרת פרטיותו. לאחר עיון במסמכים הם מועברים לידי סוהר יחידת נחשון שבמקום. בהגיע הקטין לבית הסוהר, המסמכים מתויקים בתיקו המנהלי על שמו של הקטין ובאפשרותו לשוב ולעיין בהם בתיווך מנהל האגף בו הוא מוחזק.

4. בנוסף על האמור, המשיבים עדכנו כי לאחר הגשת העתירה ולשם הבהרת הדברים, הוחלט לעגן את המדיניות האמורה במסגרת פקודת נציבות שירות בתי הסוהר מס' 04.08.00 שעניינה "החזקת קטינים במעצר/מאסר" (להלן: הפקודה). במסגרת עדכון זה מיום 20.10.2020, הוסף סעיף 5 שכותרתו "מסמכים משפטיים", המבהיר כי מסמכים משפטיים יוחזקו בתיקו המנהלי של הקטין, וזאת לשם הגנה על ענייניו ועל מנת להבטיח את שלומו. כן נקבעו ההסדרים על פיהם ניתן לקטין לעיין במסמכים.

5. אלא שתיקון הפקודה לא הניח את דעתו של העותר ובמהלך הדיון שהתקיים לפנינו ביום 11.11.2020 הדגיש כי אין בתיקון הפקודה כדי ליתן מענה לטענותיו, כאשר הפגיעה בזכויות הקטינים העצורים עומדת על כנה. לטענתו, אין להשלים עם הכלל הגורף על פיו המסמכים המשפטיים אינם מגיעים לידי הקטין אלא הוא נדרש לפנות לגורמים הממונים עליו לצורך עיון בהם. מנגד באת-כוח המשיבים הבהירה כי אין מקום לקביעת חריגים לכלל שיהיה בהם משום פגיעה בתכליות העומדות בבסיס המדיניות שנועדה להגן על קטינים ועל שלומם הגופני והנפשי.

דיון והכרעה

6. תחילה אבהיר כי צודקים המשיבים שדרך המלך לתקיפת החלטות ונהלים של המשיב בעניינים מסוג זה היא באמצעות הגשת עתירת אסיר לבית המשפט המחוזי, בהתאם לסמכות הנתונה לו בסעיף 62א לפקודת בתי הסוהר [נוסח חדש], התשל"ב-1971, ועל פניו בית משפט זה בשבתו כבית המשפט הגבוה לצדק אינו האכסניה המתאימה לבירור עתירת העותר (וראו לדוגמה: בג"ץ 2316/19 המוקד להגנת הפרט נ' שירות בתי הסוהר (1.7.2019)). אלא שגם בהניח כי מדובר בסוגיה עקרונית המצדיקה בחירה במסלול הדיוני בו בחר העותר מצאנו כי דין העתירה להידחות לגופה.

7. נקודת המוצא לדיון היא כי המחוקק הכיר בקטינות כגורם בעל השפעה על היבטים שונים הקשורים להליך הפלילי המתנהל נגדו. כך, סעיף 1א(א) לחוק הנוער (שפיטה, ענישה ודרכי טיפול), התשל"א-1971 (להלן: חוק הנוער) קובע את העיקרון הכללי החולש על ההליכים הננקטים נגד קטין, באומרו כי:

”מימוש זכויות של קטין, הפעלת סמכויות ונקיטת הליכים כלפיו ייעשו תוך שמירה על כבודו של הקטין, ומתן משקל ראוי לשיקולים של שיקומו, הטיפול בו, שילובו בחברה ותקנת השבים, וכן בהתחשב בגילו ובמידת בגרותו”.

כנגזרת מעיקרון זה, נקבע בין היתר, כי יש ליתן לשיקולי השיקום של קטין משקל נכבד בעת גזירת עונשו (וראו גם: סעיף 40טו לחוק העונשין, התשל”ז-1977; ע”פ 2206/16 פלוני נ’ מדינת ישראל, פסקה 10 (3.11.2016); ע”פ 6538/16 מדינת ישראל נ’ פלוני, פסקה 14 (5.2.2017)); וכי שיקולים הקשורים לקטינות יבואו בחשבון בהליכי מעצר המשמש כאמצעי אחרון, בהליכי חקירה ושפיטה של קטין (ראו: סעיף 10א לחוק הנוער; בש”פ 2078/10 פלוני נ’ מדינת ישראל, פסקה 5 (24.3.2010); בש”פ 3313/19 מדינת ישראל נ’ פלוני, פסקה 13 (19.5.2019)).

8. מלבד הדגש שניתן בהוראות חוק הנוער לשיקול שעניינו שיקומם של קטינים, נקבעו באותו החוק הוראות שתכליתן להגן על קטינים ועל שלומם הגופני והנפשי (בש”פ 3262/18 הוצאת עיתון הארץ בע”מ נ’ מדינת ישראל, פסקה 6 (24.5.2018)). כך למשל, המחוקק רואה חשיבות רבה בחיסיון פרטיו של קטין בהליך הפלילי. במסגרת זו, בין היתר, נקבע כברירת מחדל כי הליכי המשפט בעניינו של קטין יתקיימו בדלתיים סגורות (סעיף 9 לחוק הנוער; סעיף 70(ג) לחוק בתי המשפט; סעיפים 24(א)(1)(א), 24(א)(1)(ד), 24(א)(1)(ו) לחוק הנוער (טיפול והשגחה), התש”ך-1960; בש”פ 10566/08 פלוני נ’ מדינת ישראל, פסקה 6 (11.1.2009)). כך גם למשל, לצורך הגנה על הקטין ושמירה על פרטיותו נקבע כי תסקיר שירות המבחן שהוכן בעניינו של קטין לא יימסר לבעלי הדין ובאי-כוחם אלא אם הורה בית המשפט אחרת (סעיף 23 לחוק הנוער; וראו גם: בג”ץ 6190/18 פלוני נ’ בית משפט מחוזי מרכז (20.9.2018)).

9. הנה כי כן, הדין מכיר בכך שלצורך הגנה על שלומו הגופני והנפשי של קטין בהליך הפלילי, יש לשמור על ענייניו הנחשפים במסגרת ההליך בצנעה. אמת, אין בנמצא הוראת חוק בנוגע לקטינים המסייגת את הוראות הדין הכלליות אליהן מפנה העותר, ועל פיהן יש למסור לכל בעלי הדין בהליך הפלילי את פרוטוקול הדיון בבית המשפט, אשר אליו יצורפו כתב האישום ומסמכים נוספים שקיבל בית המשפט (סעיף 15(ז) לחוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה – מעצרים), התשנ”ו-1996; סעיפים 134(ג) ו-136 לחוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], התשמ”ב-1982). אין מקום אפוא לשלול מקטין את האפשרות לעיין בכתב האישום ובמסמכים משפטיים נוספים הרלוונטיים להליך המתנהל בעניינו. ברם, מדיניות המשיב, על פיה הקטין רשאי לעיין במסמכים המשפטיים במקום

המתאים לכך, אך אינו יכול להחזיקם בתאו באופן שבו תוכנו של החומר המשפטי עשוי להיחשף לעיניהם של קטינים אחרים, עולה בקנה אחד עם הוראות הדין ובכלל זה ההוראות המטילות על המשיב את החובה לפעול לשמירה והגנה מיוחדת על שלומו הגופני והנפשי של קטין הנתון במעצר (על פי סעיף 13 ב לחוק הנוער). מדיניות זו מאזנת בצורה נאותה את הצרכים המיוחדים של הקטין מבלי לפגוע בזכויותיו הבסיסיות.

10. אכן, במבט לאחור קיים טעם לפגם בכך שהמדיניות לא הייתה מעוגנת בכתובים, אלא, על פי דברי המשיב, נסמכה על "נוהג". דבר שעשוי כשלעצמו, להביא לתקלות. אך יש לברך על כך שבעקבות הגשת העתירה המדיניות קיבלה ביטוי במסגרת הפקודה, אשר קובעת כיום בסעיף 5 שבה, כך:

"א(1) מסמכים משפטיים יוחזקו בתיקו המנהלי של הקטין בלבד וזאת לשם הגנה על ענייניו של הקטין ועל מנת להבטיח את שלומו; מנהל האגף בו מוחזק הקטין יאפשר, לבקשת הקטין, לעיין במסמכים המשפטיים כאמור.
 בסעיף זה מסמכים משפטיים – לרבות פרוטוקולים, פסקי דין והחלטות של בתי משפט; כתבי טענות בהליך משפטי לרבות כתב אישום;
 (2) העיון במסמכים המשפטיים יהיה במקום ובאופן בו ניתן יהיה לשמור על פרטיותו של הקטין.
 ב(1) בעת הימצאות קטין בבית משפט, יאפשר מפקד המתחם מיחידת נחשון או מי מטעמו, לבקשת הקטין או עורך דינו, לעיין במסמכים משפטיים נשוא הדיון המשפטי, במקום בו ניתן לשמור על פרטיותו של הקטין.
 (2) בסיום העיון, יודא מפקד המתחם או מי מטעמו, כי המסמכים הוחזרו במלואם וכן יסביר לקטין, כי בהגיעו לבית הסוהר, באפשרותו לבקש ממנהל האגף בו הוא מוחזק, לשוב ולעיין במסמכים המשפטיים."

הסעיף נותן אפוא דגש על שמירה על פרטיותו של הקטין, תוך קביעת הסדרים המאפשרים עיון במסמכים משפטיים מבלי שייחשפו לעיני כל. בכך יש כדי ליתן מענה הולם לסוגיה. מכאן, העתירה במתכונתה הנוכחית מיצתה את עצמה. לא למותר לציין כי נוכח הדברים שהשמיע העותר לפנינו שבפועל הנוהל אינו מיושם, על כל בתי המשפט להיות ערים לנוהל ולהקצות מקומות מתאימים לצורך מתן אפשרות לקטינים לעיין במסמכים המשפטיים בעניינם. כמו כן, חזקה על המשיב כי יפעל ליישום הוראות הפקודה על ידי הגורמים הרלוונטיים, תוך הקפדה על מתן זכות עיון לקטינים במסמכים משפטיים הרלוונטיים, בד בבד עם שמירה והגנה על שלומם של הקטינים הנתונים במשמרתו.

11. העתירה נדחית אפוא. חרף דחייתה, בשים לב לתיקון הוראות הפקודה בעקבות הגשתה, המשיבים ישאו בהוצאות העותר בסך של 5,000 ש"ח.

ש ו פ ט

השופט י' עמית:

אני מסכים.

ש ו פ ט

השופטת ע' ברון:

אני מסכימה.

ש ו פ ט ת

הוחלט כאמור בפסק דינו של השופט ד' מין.

ניתן היום, ו' בכסלו התשפ"א (22.11.2020).

ש ו פ ט

ש ו פ ט ת

ש ו פ ט